

Berättelser från RÖ

En samling berättelser från byn Rö berättade av olika personer.

Rö är en liten by på fastlandet, ursprungligen bestående av endast tre stamhemman, mitt emot Hemsön i Ångermanälvens mynning. Mer detaljerat om byns historia finns i en bok "Rö med omnejd" samt i små häften om Rö Sågverk och om Rö Folkets Hus. Skrifterna finns tillgängliga på Rö Folkets Hus.

De flesta i byn hade sin utkomst, antingen i jordbruken eller i sågverket. Nämner man folket i byn menar man även de som bodde i Vålånger, särskilt söder om Vålångersbäcken, som tillhörande röfolket eftersom de flesta där hade sin utkomst från sågen. Nämnas kan även att Rö Folkets Hus, trots namnet, ligger på Vålångersidan av bygränsen.

Målarmästare Nils-Gustav Pettersson, född i byn, berättar:

Föddes i en skolas kasern tillhörande sågen i början på 1940-talet. Föräldrarna var Hilding och Maj Pettersson. Hilding, jobbade till en början som frisör för att så småningom sadla om till murar- och målaryrket.

Sågen hade vid den tiden lagt ner verksamheten och familjen flyttade till annat boende. Nils-Gustav hade tre syskon, två bröder och en syster. Sören, Ulf och Gunilla.

Under en period var de bosatta i Folkets Hus, där Hilding tjänstgjorde som vaktmästare.

Familjen flyttade senare till ett eget hus i närheten.

Kasernen, som familjen bodde i, kallades allmänt för "Djurgårn". Namnet kom sig av alla små djur som bodde i väggarna, sägs det.

Andra som bodde där hette Valter och Ellen Edholm. Ett original som också bodde där, hette Kalle Karlsson. Han påstod sig ha blivit sparkad av vittra. Som bevis därom visade han på ett märke på höften som liknade en fot.

Nils-Gustav berättar även om Hanna Holm som under en period bodde i gamla skolan där även han och hans föräldrar bodde.

Hennes häftiga humör kunde ibland drabba oskyldiga personer. Det råkade drabba Nils-Gustav. När han med sin mor besökte Hanna var hon just då inte på sitt bästa humör och det gick utöver N-G. Hon grep tag i gossen och satte ner honom så häftigt på soffan så locket sprack. Efter det var N-G blå i baken flera dagar.

Conny Frånlund berättar

Han minns bl a då han och några grabbar spelade fotboll på en äng bredvid folkskolan. Evald Häggström, som hade fastigheten närmast skolan, ansåg att han hade bestämmanderätt över ängen, vilket han inte hade för marken tillhörde skolan och således kommunen. Hans förbud att sparka boll där gillade inte grabbarna så dom sparkade iväg bollen mot Evalds hus vilket han inte tålde så han skällde ordentligt på dom. En stor stark grabb, han hette visst Tor Almgren, tog tag i Evald och brottade ner honom på marken. Tor var bara 14 år då.

Fotbollsgänget samlades ofta sedan för spel, utan problem. Dom spelade organiserade matcher bl mot lag från Hemsön, som dom oftast slog.

Conny berättar även om då dom plogade upp en plan på Lillviken, ett sankt område där Røbäcken rinner mot vägtrumman. Ibland var det dåligt med vattenyta så dom dämde upp bäcken för att få en större isyta att åka skridskor på. Ibland plogade dom istället upp en skridskoplan på älven. Detta var inte alltid lämpligt då Vägverket under kalla vintrar plogade en isväg över älven från Solebo till Kojbacken på Hemsö.

Conny var mycket även mycket hos Karl-Ivar Lundbergs familj och lekte med deras barn, Gunilla och Björn. Lundbergs ägde f d disponenvillan. Conny tyckte att det var riktigt modernt och lyxigt hos dom. Oljeeldning, badrum med badkar och rinnande vatten dikrekt från en källa i skogen ovanför villan. Det fanns också en fin källarinredning och garage med altan ovanpå. Lundberg hade även hönseri en sidobyggnad. Det sägs att han även lät hönsen vara på den oinredda vindvåningen i villan.

Andreas Menzel berättar

Kommer ihåg från sin barndom då dom lekte kottkrig i de gamla värnen i skogen ovanför deras hus. Han upplevde sin barndom som mycket lycklig med många goda kamrater.

Han berättar även om ett original som hette Eilert Högström, som bodde alldeles intill vägen mot Innerfälle. Bussen körde den vägen och busschauffören hade för vana att slänga tidningen in på Högströms entré. En busschaufför, Pelle Gyllenberg, råkade ut för fadäsen att slänga tidningen mitt i nian på Eilert som just då råkade öppna dörren. Han ringde naturligtvis till bussbolagets kontor, skällde och frågade om chaufförerna fick slänga tidningen på folk hur som helst. Detta utmynnade i allmän munterhet på kontoret.

Skidtävling

Det skulle anordnas skidtävling i byn och då behövdes det fixas till lite över en vägövergång, vilket Sören Nyström skulle göra och också gjorde, men det bar sig inte bättre än att Evald Häggström fick syn på Sören Nysström i färd med en skyffel och eftersom Evald var av den uppfattningen att det inte fick arbetas på en söndag, går denne fram till Sören och försöker förklara det med följande ord.

"Alltså, du skall inte arbeta på min mark på en söndag" Sören tänder till, slänger skyffeln, får tag i Evald, slänger Evald med hatten upp och ner i snödrivan, varpå Louise ropar "Min Evald min Evald, han slår ihjäl min Evald", så farligt var det naturligtvis inte..., men roligt såg det ut.

Palla äpplen hos Blomqvists

Att palla äpplen har nog varje unge gjort någon gång, åtminstone vi. Detta tillhörde ett spännande barnnöje att palla äpplen hos Putte Näslund, Det var spännande och roligt till des den dag då en tant som jag tror hette Anny står i fönstret hos Putte och skriker åt oss barn, att ni kan ju komma in och fråga om lov, men då vart det ju inte längre så spännande att palla äpplen.

Pulkbacken

Även vintrarna var härliga., då vi hade en lång pulkbacke som gick från Sjöströms ladugård till Solebo där man som första farkost hade minst en bob och därefter satte man alla pulkorna. Den som styrde bobben vart tillsagd att inte styra av vägen, men alltid körde han av vägen någonstans ofta vid orgelverkstan där vi bodde.

Hoppbacken

Det fanns ett gäng grabbar som var intresserade av backhoppning så dom anlade en backe med ansats från Middagsbergets nedre del och med en byggd ställning så att man hoppade över Innerfällevägen och landade på lägdan vid Lillviken.

En del grabbar blev väldigt duktiga. Orgelbyggaren Ernst Maul trodde sig kunna slå dessa grabbar med hjälp av nyinköpta Splitkein-skidor. Han tog en rejäl sats och fick god fart men glömde ansatsen vid uthoppet varvid hans hopp blev för kort så han landade på den hårda vägen. Med trasiga skidor och förmodligen ganska öm i baken lomade han skamsen hemåt och kom aldrig igen.

Sune Näslund berättar

Hanna Holm bodde i ett hus benämnt Holma. Hon hade tidigare bott i gamla skolan i Rö där även tidigare nämnd Nils-Gustav och hans föräldrar då bodde.

Hon sägs ha varit en stark kvinna med häftigt humör, stark som en ox.

Hanna hade en dotter, Ann-Marie, hon blev lärarinna och hade tjänst bl a i Vålånger.

Nils-Gustav, som gick i den skolan, blev glad när hon vikarierade för hon slog aldrig honom på fingrarna med pekpinnen för att han var vänsterhänt.

Sunes äldre syster Barbro har också några minnen att berätta från Rö.

Dopet.

Rita Sjäodins lilla syster skulle döpas på Bönhuset och Barbro (4 år) fick följa med mormor dit. Hon hade lovat att vara tyst. Hon sa inget men tyckte själv att dopet var en mäktig och märklig upplevelse. När hon i den vevan hade fått en kattunge av bagare Malm tyckte hon att även kattungen borde döpas. Det ordnades i mormors farstu, hon lindade kattungen i en handduk, tog en skopa kallvatten ur en hink, hällde den över kattungen och sa "Härmed döper jag Dig till Sussan Bagar Malm" Mormor som snabbt upptäckte det blev inte glad över allt vatten på golvet. Det kan nämnas att kattungen överlevde dopet.

Eldsvådan.

Barbro (8 år) lekte då mycket med Rita Sjäodin. En dag såg dom eld och rök från skogen i närheten av Ritas mormors torp. Dom sprang allt vad dom orkade över lägdorna och genom skogen till torpet. När dom kom fram satt mormor ute på gården i en röd fåtölj medan huset bakom henne brann.

Barbro har alltid varit rädd för elden och tror att den händelsen kan vara orsaken.

Kalkonerna.

Barbro och Birgit Asplund och någon till fick för sig att dom skulle befria "Lunkans" kalkoner. I sin nyvunna frihet sprang dom ner på landsvägen och tog den i anspråk. Bussen som samtidigt skulle passera kunde inte det för kalkonerna vägrade flytta på sig. Dom var aggressiva och anföll så fort man kom dem nära. Man fick gå till "Lunkan" för hjälp för att få bort dem. Busschauffören var inte glad över tilltaget och vad "Lunkan" tyckte lämpar sig inte i skrift.

Resten av sommaren gick Barbro en stor omväg när hon skulle till Konsum för att handla. Hon var rädd för att träffa "Lunkan" och det ville hon inte.

Brödförsäljning.

Anni och Karl Blomqvists yngste son Frans började arbetade efter skolans slut som brödförsäljare åt bagare Malm. För att bättra på den magra inkomsten kom han på en lysande idé. Han beställde hem kondomer från HE Adamssons i Härnösand som som komplement till brödförsäljningen. Affärerna gick lysande i byarna runt Rö, men kvinnfolken begrep inte till en början varför karlarna hade blivit så intresserade av brödpojken. Dom trodde att han kanske gick med skvaller. Men så hittade Frans mor cigarrlådan, som han hade kondomerna i, tog lådan och sa att sånt snusk ville hon inte veta av och slängde den i vedspisen. Som tur så fattade den inte eld på en gång så Frans hann rädda innehållet men fick offra lådan.

Radion.

Sunes far var den första i byn som skaffade radio. Han byggde sin första radio redan 1926 när Stockhol-Motala började sina sändningar. Hans radiolicens fick Nr: 1 och poststämplad i Oringens Poststation och kostade 5 kr, vilket vilket då var mycket pengar för en fattig arbetare. Den första radion hade bara hörlurar men sen byggde han till en högtalare. Vid nyhetsdags på kvällen var hans rum fullt av intresserade åhörare.

Om byn

Bageri fanns i byn, Malms, nära orgelfabriken. Han var en ruktig kraftkarl. Det sägs att han kunde bära tre tunga mjölsäckar samtidigt, en i var hand och en mellan tänderna.

Huset ägs numera av Kristina Westin som ärvt den efter sin mor, lärarinna i byn. Bagare Malms fru hette Märta men kallades allmänt för Lalla. N-G.s pappa köpte deras föräldrars hus, en gammal nedsliten och ruggig kåk. Till huset hörde även en ladugård där de hade att par kor och nån get. En gång målade N-G geten röd och skrämde nästan slag på grannen. Hilding var ju utlärard frisör och klippte alla som bad om det. En kille från Utansjö hade kommit och ville bli klippt. Det gjorde Hilding naturligtvis men när han hade klippt hälften så sa killen att nu måste han kila för bussen kommer. "Du får klippa mig färdigt en annan gång".

Sågen hade ju lagt ner men det var fortfarande mycket verksamhet på sågverksområdet. Där fanns ju mängder av virke kvar i form av plankkajer, lösvirke och nedlagda byggnader. I Stockholm var det stor efterfrågan på ved under de kalla krigsvintrarna på 40-talet. Det såg Arbetskommisionen (AK) som en chans att bereda de många arbetslösa sysselsättning. Dom fick i arbete att riva plankkajerna och såga upp plankorna och annat virke till meterved som sen skeppades till Stockholm.

Andra AK-arbeten var vägbyggen där arbetslösa skickades till olika pågående vägbyggen och som med vanliga handredskap, släggor, spadar, korpar och skottkärror fick bygga vägen, Fort gick det ju inte men dom hade i alla fall arbete även om lönen var usel. Sune te x, berättade om sin far som fick AK-arbete i Häggdånger dit dom cyklade. Nån gång cyklade dom till Sundsvall för att fika och cyklade sen hem. Jobbare från bl a Stigsjö cyklade till Rö för varje dag fram och tillbaka vilket gjorde att det blev väldigt långa arbetsdagar.

Vid sågen fanns det en tvättstuga för sågverkets anställda. Någon jobbare fick göra upp eld under tvättgrytorna för att förbereda för fruarna som kom med sin tvätt. Tvättstugan var rymlig och hade egen brunn med pump.

Konsum och Solebo.

Konsum lades ner i slutet av 50-talet. Då hade semesterhemmet Solebo öppet på somrarna. Solebo drevs av Landstinget som "Semesterhem för Ångermanlands husmödrar". Föreståndare var Lizzy Andersson. Barnen i byn gick dit och fick köpa godis ur en disk med smält choklad i. Glass fanns också i en frysbox i gårdshuset. Alternativt fick dom cykla till Konsum i Vålånger eller till Hultom på Hemsön. Ett vanligt oskyldigt nöje var när dom på vägen mot grannhusen lade ut en plånbok fastgjord i ett snöre och när tanterna passerade förbi och ville plocka upp den "tappade" plånboken drog dom undan den med snöret till stor föregelse för tanterna.

Kojan.

N-G berättar om pojkarna Sten Thorén, Lars Nyberg och J-O Norberg som fick virke av Nybergs och byggde en liten koja i skogen intill byvägen till Ölunds. Där höll dom ofta till, tjuvrökte och spelade kort. De yngre barnen fick i nåder komma och hälsa på hos dom.

Torpare, m fl

Torparna hade sina egna små tvättstugor vanligtvis intill en bäck. T ex torparen Jonke Ölund hade en tvättstuga vid Röbbäcken intill deras hus men fick besked om att den måste flyttas pga av att grannen tog sitt dricksvatten från en brunn vid bäcken. Detta gjordes genom att några starka gubbar tog och bar den till den nya platsen där det grävdes en brunn för vattenbehovet.

J-O Norberg var sonson till slaktare Oskar Norberg, svåger till nämnde Jonke Ölund. Han umgicks ofta med sin svåger varvid det inmundigades en hel del dryckjom. En gång, berättas det, ringde han till Ölunds och bad hälsa att Jonke skulle komma till honom och ta med sig kattsvansen (sticksåg) och hälsa honom även att "Jag har varit till stan". Då visste Jonke vad det var frågan om. Oskar sägs ha haft ett sjujakla humör, särskilt när han onykter. En gång vid en tillställning i Folkets

hus skulle han hålla tal vilket någon inte gillade och som skrek att ta ner gubben och kör igång med dansen. Det gillade inte Oskar så han drog kniv men så tog en karl, Gustav hette han, och sparkade på hans arm så kniven for iväg och fastnade i taket.

Oskar gjorde Georg Bergman sällskap en gång till Nybrokällaren i stan och när dom skulle beställa så Oskar att nåt kött vill jag inte ha för det har jag nog av hemma.

Nämnda Jonke råkade en gång ut för en malör. Vid tjärningsarbete ramlade han ner från stegen och fick tjärhinken över sig, vilket väckte allmän munterhet när grannarna fick höra talas om det.

Jonkes son Viktor och hans hustru Gerda hade tagit över torpet efter Jonke. Gerda skötte om hemmet och Viktor fick sin bärning genom diversearbeten, bl a AK-arbeten. Senare var han anställd vid Utansjöfabriken.

Gerda var en mycket driftig kvinna. Engagerad i aktiviteterna i Folkets Hus, bl a genomdrev hon att julfesterna blev underhållande. Hon övertalade barnen i byn att ställa upp och spela ett antal jultablåer med lucior, pepparkasgubbar, änglar och tomtar. Barnen som övertalades att vara med var inte alltid så överdrivet förtjusta i det men Gerda hade stor övertalningsförmåga.

I övrigt varje år ordnade hon så att det samlades till en majbrasa nära Ölunds. Nästan alla i byn var där och Gerda bjöd på varmkorv, kaffe, dricka, bullar och kakor.

När Gerda blev ensam genom Viktors tragiska bortgång, slutade hon med korna. Hon gick med i PRO och blev invald i styrelsen som studieledare. Detta var möjligt genom att en f d granne, Tyko Pettersson, ställde upp och skjutsade henne till aktiviteterna. Gerda hade ju varken körkort eller bil. Som tack fick han en god middag.

Som studieledare arrangerade hon flera studiecirklar i olika ämnen, bl a landskapskunskap med åtföljande studiresa till landskapet ifråga. Resor som gjordes var bl a till Dalarna och Gotland. Gerda var också mycket aktiv i Kvinnoklubben.

Stället som Jonke skaffade var en "afsöndring" av en inäga från stamhemmanet. Vid skogskanten av inägan har det funnits en skyttevall med markörgrav. Skjutplatsen var belägen vid byvägen mot inägan och där sägs ha funnits en skyttepaviljong. Där ordnades dans ibland med lokala musiker som spelade. En av dessa var närmaste grannen Bergqvist, hans fru, som var strängt religiös, tyckte att dans var syndigt och deltog följaktligen inte, men kaffe med dopp ordnade hon gärna åt danspubliken. Skjutbanan lades ner något år innan Jonke köpte inägan och byggde sitt torp 1920.

Gunnar Qvarnström och spöket.

Gunnar var född i byn och son till faktorn på sägen. Till hans barndomskamrater hörde bl a Hilding Pettersson. Han kom på somrarna till sin sommarstuga vid stranden bortom sågverksområdet. Han hade ju kommit iväg och studerat på universitet och var docent i Lund.

Men i Rö glömde han inte sina gamla kompisar. En gång hade han ringt till Hilding och ville att han skulle komma till honom och få en grogg. Han sade också att ta stigen över Andrés men att han där skulle akta sig för spöket som brukade visa sig där. Hilding gick och när han passerade Andrés såg han ett vitt "spöke" som satt på bron till stugan. Hilding anade vad det gick ut på så han letade rätt på en påk i skogen och tänkte prova om spöket tålde det. Men spöket hann sticka iväg ner mot stranden. När Hilding kom fram till Qvarnströms så möttes han av en upp till midjan blöt Gunnar. Hilding anmärkte att det var synd att han inte fick prova sin påk på spöket. Gunnar hade sprungit efter i vattenbrynet vid stranden för att hinna före Hilding till sin stuga och det var därför han var blöt.

Bussen

N-G jobbade som konduktör på bussen en kort tid i tonåren. Han berättar att det skulle fraktas gods av olika slag, bl mjölkkrukor på 50 lit. Då fick dom hjälpas åt chauffören och han för det var för

tungt för en person.

Bussen skulle göra ett längre uppehåll vid ett vägsäl i Rö. N-G gick ju hem för det var inte långt. Chauffören gick då upp till ett närbeläget hus för fika. Frun i huset var ju ensam hemma medan hennes karl var på jobbet. Det uppstod en del illasinnade rykten i samband därmed.

Handelsboden

En mötesplats i byn var även handelsboden Kooperativa, senare Konsum. Verksamheten där sköttes under många år av Elsa och Almar Asplund. Tidigare nämnda Nils-Gustav Pettersson och hans bror Sören arbetade periodvis som springpojkar i affären. Det var ett tungt jobb att köra ut varor med en paketykel ända bort till Utansjö ibland.

Bordtennisklubben

När orgelbyggare Ernst Maul kom till byn köpte han Konsumhuset, som han rustade upp. Han blev senare engagerad i bordtennisklubben. (Vårö BTK) Han ryckte upp verksamheten i den så att klubben blev känd i hela landet. Flera spelare tränades upp och klubben deltog i seriespel. N-G blev skickad till tränarkurs och fick ta hand om en del av träningen av nya spelare. Han berättar bl a att han fick spela en match med dåvarande världsmästaren Ogimura som Maul lyckats inbjuda till klubben.

Många andra då kända spelare gästspela i klubbens lokal, Folkets Hus. Bl a den kända idrottsprofilen Bengt Grive var där och uppvisningsspelade. Ett trick var när han lade sin vigselring på ett bord och gick till andra ändan av lokalen och med ryggen vänd slog bollen så att den landade på vigselringen.

Folkets Hus

Under Mauls tid i klubben så disponerades den hela Folkets Hus. Där var högt i tak och för att behålla värmen nere i lokalen så byggdes ett hängande innertak bestående av ett nät av ställinor och på detta ett lager gullfiber. Hela Folkets Hus var inte i bästa skick, omodernt, utan vatten och med torrda på gården. Enda värmekällan var en kamin och köksspis.

I början av 1980-talet beslöts att totalrenovera huset. Vid den tiden var N-G nu ordförande med Gerda Ölund som sekreterare och Lennart Lahti (Gerdas svärson) som kassör.

Möjligheter till bidrag hade man genom Bostadsstyrelsen och Kommunen.

Kommunen skulle ställa upp om bidrag från Bostadsstyrelsen beviljades. Efter mycket pappersexercis och kostnadsberäkningar beviljades bidragen och upprustningsarbetet kunde börja. Entreprenör hade anlåtats efter anbudsgivning. Under arbetets gång tillkom en del arbeten som inte hade kunnat förutses och kostnaderna steg så att ett banklån med kommunalborgen fick tas.

1982 så invigdes lokalerna med en fest med särskilt inbjudna från Kommunen och byggfirman samt ett flertal andelsägare.

Rö Arb. Byggnadsförening, som ägde Folkets Hus, bildades 1906 och firade således 100-årsjubileum 2006 med pompa och ståt. Driftformen ekonomisk förening ansågs otidsenlig och beslut fattades att skänka Folkets Hus till nybildade föreningen Rö Folketshus- och Byalagsförening och därefter begära begära Byggnadsföreningen i likvidation. Så skedde och föreningen trädde i likvidation år 2012.

Nedskrivet av Lennart Lahti